

CSENDES KATALIN

A képviselőház könyvtárának Ghyczy Ignác-gyűjteménye

A parlamenti könyvtárak alapításának célja a törvényhozó testület törvényhozói munkájának gyakorlásához szükséges segédeszközök biztosítása és szolgáltatása. A parlament által létrehozott könyvtárak a törvényhozás munkájának elősegítésére elsősorban törvénytárakat és rendelettárakat szereztek be, majd bővült állományuk az állam- és jogtudományi, továbbá a társadalomtudományi szakirodalommal, a nemzetközi cserekapcsolat kialakulása folytán pedig más államok parlamenti irataival is. Kétségtelen, hogy a magyar országgyűlés sem nélkülözhetette a szóbanlevő irodalom közvetlen használatát, mert törvényhozói munkájához feltétlenül szüksége volt a korábbi országgyűléseken hozott törvényekre, rendeletekre. A XIX. század második feléig azonban az ország politikai helyzetéből adódóan, országgyűléseket rendszeresen nem tarthattak s az országgyűlések helye is a körülmények szerint változott. A magyar képviselőház könyvtára a kiegyezés után rendszeresen ülésező parlament szükségszerű intézményeként létesült és a dualizmus időszakában megélenkült parlamenti élet következtében, a könyvtár állományát a törvényhozás munkájának szolgálatában folyamatosan alakították ki.

A képviselőház könyvtárának ezt a lassan fejlődő állományát időnként — tartalmi és mennyiségi szempontból egyaránt — bőkezű ajándékozók is növelték. A csupán néhány éve működő könyvtár jelentős lendületet kapott 1872-ben. Az országgyűlés egyik volt képviselőjének, GHYCZY Ignácnak Nagyigmádon összegyűjtött könyvtárát, halála után, örökösei a képviselőház könyvtárának adományozták.

GHYCZY Ignác 1799-ben született Tatán s 1870-ben ugyanott halt meg. Az Eszterházy-féle tatai uradalomnak, majd 1849—1864-ig István és József főhercegek magyarországi uradalmainak kormányzója volt. A birtokok művelését a maga korának lehetőség mellett magasfokú fejlettségre emelte és a mezőgazdaság ügyét mindenütt pártfogólag támogatta. Hatékonyan résztvett az Országos Magyar Gazdasági Egyesület működésében. Az úrbéri rendezéseknél a jobbágyság érdekeinek védelmében tevékenykedett, amiért az egyszerű paraszti nép nagy tiszteletben részesítette. Két ízben is országgyűlési képviselővé választották.

SOMSSICH Pál, a képviselőház elnöke, a képviselőház 1872. március 11-i ülésén bejelentette, hogy a Ghyczy-örökösök ajándéklevélben ajánlották fel GHYCZY Ignác könyvtárát a képviselőháznak.¹ PÉCHY Tamás képviselő általános helyesléssel fogadott kívánságára az egész levelet felolvasták:

„Mélyen tisztelt képviselőház!

Boldogult édes apánk, Ghyczy Ignác, nem csekély szeretet és szorgalommal egy könyvtárt gyűjtött össze, mely az ahhoz tartozó hírlapokon kívül mintegy 6 400 munka, illetőleg 20 000 kötetből állhat s melyre nézve ismételten nyilvánítá azon szándékát, hogy azt közcélokra szentelendi.

¹ Az 1869—72. évi országgyűlés képviselőházának naplója. 22. köt. 278—279. p.

Mély tisztelettel alulírottak, boldogult Atyánk emléke iránti őszintén érzett kegyeletünk által vezéreltetve, nem tudnánk e könyvtárnak szebb és Atyánk hazafias érzelmeihez illőbb rendelkezést adni annál, mintha ezt ezen mélyen t. képviselőháznak, melynek boldogult Atyánk tagja volt, felajánljuk kebelbeli könyvtára szaporítására.

Korántsem kívánunk e könyvgyűjteménynek a valódinál nagyobb értéket tulajdonítani, hisszük azonban, hogy az tartalmaz olyan műveket, melyek egy szerény honpolgár magánkönyvtárának díszére válnak és emellett a mélyen t. képviselőház könyvtárában is helyet érdemelnek.

Amidőn tehát a kérdéses könyvgyűjteményt ezennel felajánljuk, esedezünk a mélyen t. képviselőház előtt: méltóztassék szerény adományunkat kegyesen elfogadni.

Ha azután e kérésünkhöz annak teljesítése reményében még egy további, Atyánk iránti kegyeletünk által sugalt kérelmet is szabad csatolnunk, úgy ez oda terjedne; kegyeskedjék ajánlatunk elfogadása esetén, egyszersmind elrendelni azt is, hogy az átadandó könyvek kötetenként egy, boldogult Atyánk nevét kitüntető bélyegnyomattal láttassanak el.

Ghyczy Béla, Imre, Gyula, Géza, Dénes és
Ida²

A képviselőház a gyűjteményt elfogadta és jegyzőkönyvileg köszönetét fejezte ki. Határozatban kimondta, hogy az adományozó örökösök kívánsága szerint a köteteket GHYCZY Ignác nevét feltüntető bélyegzővel látják el.

Az átvétel, a könyvek megfelelő elhelyezése szempontjából, a könyvtárnak rendkívül nehéz feladatot jelentett. Az örökösök következetesen szorgalmazták a gyűjtemény elszállítását, mert azt Nagyigmádon igen kedvezőtlen körülmények között, deszkaládákban tárolták. A meglévő könyvtári helyiségek viszont az ajándékozott könyvek befogadására elégtelenek voltak.

A folyó — 1872. évi — országgyűlésen a képviselőház egyik képviselője megbízást kapott a könyvgyűjtemény átvételére azzal a feltétellel, hogy a könyveket tartalmazó ládákat az ülészak befejezésével valamelyik osztály üléstermében, vagy egy ideiglenesen kibérelhető, megfelelő raktárban helyeztesse el. Az ülészak befejezése után az ügyintézését KOVÁCH László háznagy bonyolította le és 1872. november 7-én jelentette a képviselőháznak, hogy a Ghyczy-féle gyűjteményt átvette. A képviselőházban azonban 92 láda befogadására alkalmas helyiségek nem álltak rendelkezésre, azért azokat egy újonnan bérelt könyvtári helyiségbe helyeztette el.³ A Ghyczy-féle könyvtár tehát már a képviselőház birtokában volt, de még ládába becsomagolva. Rendezése és végleges elhelyezése még hosszú évekig nem történt meg.

Az 1873. március 4-i képviselőházi ülésen ismételten szóba került a Ghyczy-könyvtár ügye.⁴ A könyveket bérelt helyiségben még mindig felbontatlanul ládákból tartották. Elhelyezésüket feltétlenül fontosnak és célszerűnek látták a Sándor utcai képviselőház épületében, s a Könyvtári Bizottság javaslatára a könyveknek a képviselőház társalgójában, az étterem egyik részében, az elnöki előszobában, és a társalgó melletti két folyosón felállított szekrényekben biztosítottak helyet.

A gyűjtemény elhelyezése után megkezdődhetett a könyvek rendezése. A ládákból kicsomagoltak 6 387 művet, 14 500 kötetben. Ebből 1873-ban feldolgozták a „Ghyczy Ignác 1872” jelű bélyegzővel ellátva 2021 művet 5876 kötetben.⁵ A gazdasági és hadtudományi munkák és regények egy részét, az iskolai és „ájtatossági könyveket” visszahelyezték a ládába, de a Ház 1873. december 20-i ülésén elrendelte a gazdasági és hadtudo-

² PANKA Károly: *A Képviselőház Könyvtárának története*. [Bp. 1917.] 16. p.

³ NAGY Miklós: *A könyvtár története és katalógus rendszere*. — Az Országgyűlés Könyvtárának katalógusa. 1. Közjog és közigazgatási jog. Bp. 1929. VIII. p.

⁴ *Az 1872—75. évi országgyűlés képviselőházának naplója*. 5. köt. 255—257. p.

⁵ *Az 1872—75. évi országgyűlés képviselőházának irományai*. 9. köt. 33—34. p.

mányi művek felvételét is.⁶ Az ajándékkönyvtár egy részét tehát, helyszűke miatt nem sorolták be a képviselőház könyvtárának állományába, más részét pedig a parlamenti könyvtár gyűjtési keretén kívül esőnek nyilvánították.

A képviselőház könyvtárának régi magyar könyvekben való gazdagsága főképpen a Ghyezy-könyvtárból ered, amely sok XVII–XVIII. századi könyvet tartalmazott. Ebből a gyűjteményből kerültek a könyvtár birtokába pl. KATONA István történeti munkái, FEJÉR György: *Codex diplomaticusai*, az 1848–49. év eseményeire vonatkozó művek, az 1830–1869. években megjelent bel- és külföldi hírlapok, továbbá jogi, államtudományi és történeti munkák, amelyeknek akkori értékét a szakértők húszezer forint-ra becsülték.

1878-ban a gyűjteményből még mindig mintegy 57 ládában őrzött, be nem osztott könyv várt elhelyezésre. Ezeket a ládákat a Sándor-utcai képviselőház alsó folyosóján tartották. A meglehetősen nyirkos helyiségekben a további zárt tárolás már nem volt tanácsos. A Könyvtári Bizottság és a Gazdasági Bizottság ebből a még be nem osztott anyagból a 14 ládát kitevő államtudományi, gazdasági, történelmi és földrajzi, útleírásai és néprajzi munkákat állományba veendőnek ítélte. A további be nem osztott könyveknek, kb. 2400 kötetnek az elhelyezésére, illetve más intézményeknek történő átengedésére vonatkozóan — nehogy azok a nedves folyosókon megsemmisüljenek — a szépirodalmi műveket illetően a Nemzeti Múzeum igazgatójától, a mezőgazdasági művekre vonatkozóan pedig az Országos Magyar Mezőgazdasági Egyesülettől kértek véleményt.

A Nemzeti Múzeum igazgatója annak a véleményének adott kifejezést, hogy a kérdéses művek közül a Nemzeti Múzeumnak és az Egyetemi Könyvtárnak engedélyezzék, hogy a rendeltetésüknek megfelelő munkákat kiválasszák s a fennmaradó részre vonatkozóan javasolta, hogy azt a Budapesten működő állami tanítóképezdék között osszák fel. Az OMGE válaszában azt javasolta, hogy a mezőgazdasági műveket az egyesületnek, amennyiben ott feleslegesek volnának az István-telki földművesiskola, a budai vincellérképezde és vidéki, oly gazdasági egyesületek között osszák szét, amelyek könyvgyűjteményüknek rendezését már megkezdték illetve, amelyek már egy gazdasági könyvtár alapját megvetették.

A Ghyezy-örökösöktől levélben kértek hozzájárulást a tervezett szétosztáshoz, akik nyilatkozatukban kijelentették, hogy hozzájárulnak a képviselőház intézkedéseéhez, kérve, hogy a gyűjteményből átadandó könyvekbe is kerüljön be a „Ghyezy Ignác 1872”-féle bélyegző.

1878. március 22-én tárgyalta a képviselőház a Ghyezy-gyűjtemény szétosztásával kapcsolatos teendőket.⁷ Az előzmények alapján a Könyvtári Bizottság és a Gazdasági Bizottság együttesen tette meg javaslatát. Tekintettel arra, hogy az 57 láda teljes tartalma a képviselőházban nem tárolható, az együttes bizottság kérte, hogy

1. 14 láda könyv a Ház könyvtárába legyen besorolva,
2. 1590 kötet a múzeum, az egyetem és az állami tanítóképezdék könyvtára,
3. 810 kötet a gazdasági egyesület, az István-telki földművesiskola és a vidéki gazdasági egyesületek számára

(a Ghyezy-féle bélyegzővel ellátva) átadható legyen.

A javaslat igen élénk vitát váltott ki. Felmerült, hogy a fővárosi tanítóképezdék mellett a fővárosi tanítótestületeket is részesítsék az ajándékban, hiszen az országnak érdeke, hogy a tanítók magukat képezzék. A képviselők hangsúlyozták:

⁶ Az 1872–75. évi országgyűlés képviselőházának naplója. 8. köt. 346–347. p.

⁷ Az 1875–78. évi országgyűlés képviselőházának naplója. 16. köt. 175–177. p.

„... meg vagyunk kötve abban, hogy jólétüket előmozdítsuk, sőt rossz financiaink miatt abban is, hogy szellemi kiképzésük emeléséhez kellő számú fillérrel jelenleg hozzájárulhassunk. ...”⁸

SIMONYI Ernő a Könyvtári Bizottság egyik tagja tiltakozott az ellen,

„... hogy ezen könyvtár, ezen gyűjtemény, amely annyi nehézség és fáradság és költség által gyűjtetett össze, csak azért mert ebben a pillanatban a helyiség annak illő felállítását meg nem engedti, szétszórassék, feldaraboltassék ...”⁹

Sajnálatosnak tartotta, hogy PULSZKY Ferencnek, a Nemzeti Múzeum igazgatójának ismételt meghallgatása és véleménye ellenére — aki ezúttal már a gyűjtemény együtt tartását javasolta — végül mégis szétszortják a könyveket. Szerinte nem lehet mérvadó, hogy az elhelyezésre nincs megfelelő helyiség, mert előbb-utóbb szükségessé válik az új országház építése s akkor majd megfelelően lehet határozni a gyűjteménybe tartozó művek elhelyezését, raktározását illetően.

Az előadó véleménye szerint

„... ennek a könyvtárnak szétszortandó része nem egyenesen törvényhozási tárgyat képez ...”

SIMONYI Ernő ellenvéleménye pedig az:

„... hogy törvényhozási tárgyat foglal magába minden könyv, mert a törvényhozás figyelmének mindenre ki kell terjedni és azért én sem a gazdasági műveket, sem a szépirodalmi műveket a könyvtárból ki nem szorítanám ... azok éppennygy képezhetik a könyvtárnak alkatrészét, mint bármely más államtudományi vagy történelmi munkák. Ha azt mondjuk, hogy a képviselőházba nem valók a szépirodalmi művek, ugyan kérdem, hát inkább valók az állami tanítóképezdébe; azok inkább vannak qualificálva regények olvasására, mint a képviselők? Többet tanulnak-e a regényekből mint a képviselők, ha üres idejüket erre akarják fordítani? ...”¹⁰

„... Á mi a regényeket illeti, oly rideg prózai dolgokkal foglalkozunk, hogy jó esik regényeket is olvasnunk. Tartsuk meg a könyveket annyival is inkább, mert az adományozó intenciója is az volt, hogy azok a képviselőház tulajdonát képezzék ...”

mondotta felszólalásában REMETE Géza képviselő.¹¹

A vita eredményes lezárása képpen a Könyvtári Bizottságnak a szétszortásra vonatkozó javaslatát és a felszólalásokban elhangzott módosításokat mellőzték, és végül is 63 szavazattal 46 ellenében SIMONYI Ernő indítványát fogadták el, amely szerint a gyűjteményt az új országház felépítéséig együtt tartják, amikor majd annak idején megtartására vagy szétszortására vonatkozóan határozni lehet.

1878. június 25-én a képviselőház elfogadta a közte és Pest városa között fennálló, a Sándor utcában levő (ma Budapest, VIII., Bródy Sándor utca 8.) országházra vonatkozólag megkötött szerződésnek újabb 10 évre történő meghosszabbítását.¹² Megfelelő könyvtári helyiségek biztosítása céljából időközben Ybl Miklós építéssel az országház helyiségeit tüzetesen átvizsgáltatták. Szakértői vélemény alapján az országház felső emeleti csarnoka mögött levő két folyosó alkalmas volt a szükséges szekrények elhelyezésére, illetve felállítására, az amelynek egyike az un. honvéd-irodába, a másik pedig a VII. osztály termébe s a háznagyi segéd szobájába vezetett. Ybl Miklós — akinek tervei szerint a képviselőházat 1865-ben felépítették — ezeknek a folyosóknak mind a tartó-

⁸ Uo. 176. p.

⁹ U. o.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo. 177. p.

¹² Az 1875–78. évi országgyűlés képviselőházának naplója. 18. köt. 293–294. p.

gerendáit, mind a padlózatát elég szilárdnak jelentette ki ahhoz, hogy a könyvekkel súlyosan megrakott szekrényeket veszélyeztetettség nélkül elbírják. A nagyobb biztonság kedvéért azonban a Ház elnökének megkeresésére a közmunka- és közlekedésügyi miniszter, szakértő-bizottságok által, hivatalosan is megvizsgáltatta a folyosókat. A szakértők a kérdéses folyosóknak bizonyos fokú megerősítését javasolták. Ezeknek a munkáknak az elvégzetéséhez és a könyvszekrények elkészítéséhez szükséges költségvetést a Gazdasági Bizottság benyújtotta s az intézkedések megtételével a háznagyot bízták meg. A szükséges javításokat a nyári szünet alatt végeztették el.

A Ghyeczy-gyűjteménynek a képviselőház könyvtárában történő megőrzésére vonatkozó intézkedések azonban, sajnos, csak néhány évre biztosították a könyvek együtt tartását. 1886-ban a Ghyeczy-könyvtár ügye ismét napirendre került és megindult az a folyamat, amely fokozatosan megbontotta az örökösök által átadott gyűjtemény egységét és előidézte szétesését, a képviselőházi könyvtár egyik állományrészének pótolhatatlan veszteségeit.

1886 tavaszán az Országos Magyar Gazdasági Egyesület ismételten kérvényt adott be a Ghyeczy-könyvtár mezőgazdasági szakirodalmának átadása iránt. A Könyvtári Bizottság és a Gazdasági Bizottság előzetes tájékozódás alapján, ismét közös jelentést adott a képviselőháznak, amelyben többek között közölte, hogy a szóban forgó mezőgazdasági szakanyag kb. 700 mű, azonban a mezőgazdasági szakirodalmat — korszerű értelemben — csak nagyon hiányosan képviseli és sok elavult művet tartalmaz.^{12a} Az együttes jelentés arra hivatkozott, hogy az egyre nehezebb, szűk helyi viszonyok között, a mezőgazdasági könyvek akadályoznak a használatban levő könyvek elhelyezési lehetőségeit és így határozottan a képviselőház szakkönyvtárának terhére vannak. Az 1878. március 22-i ülésen a képviselőház 4021 számú határozatában kimondta ugyan a Ghyeczy-féle könyvtár együtt tartását,¹³

„... a könyvtár forgalmából merített tapasztalás azonban azt bizonyítja, hogy eltávolításuk nem fog a könyvtár hátrányára szolgálni...”¹⁴

A jelentés további szövegéből kiderül, hogy az elmúlt 8 év alatt nem történt jelentős változás a Ghyeczy-gyűjtemény állományba vételét illetően és a mezőgazdasági szakirodalom nincs belefoglalva a képviselőház könyvtárának keretébe.

A Könyvtári Bizottság és a Gazdasági Bizottság véleménye az, hogy a korábbi határozatokkal ellentétben a könyveknek pontos jegyzék szerinti átadása, minden kötetnek a Ghyeczy Ignác és a képviselőház könyvtára bélyegzővel való ellátása, a képviselőház tulajdonjogának határozott fenntartása mellett, engedjék át a könyveket olyan feltétellel, hogy ha bármikor elhatározná a képviselőház a mezőgazdasági szakirodalomnak a könyvtár állományába történő felvételét, vagy a helyiségek változása következtében a Könyvtári Bizottság kívánatosnak vélné a könyvek visszavételét, az OMGE köteles legyen azokat minden nehézség nélkül visszaadni.

A Könyvtári Bizottság és a Gazdasági Bizottság együttes jelentését a képviselőházban PULSZKY Károly előadó terjesztette elő.¹⁵ A képviselőház a javaslatot elfogadta és hangsúlyozottan a tulajdonjog fenntartása mellett elrendelte, hogy az átadás a könyvek pontos „lajstromozása” mellett történjék. A képviselőház 1886. június 25-i, 2837. sz. alatt hozott határozata alapján¹⁶, a Könyvtári Bizottság a Ghyeczy-féle könyvtárból a mező-

^{12a} Az 1884—87. évi országgyűlés képviselőházának irományai. 14. köt. 256—257. p.

¹³ Az 1875—78. évi országgyűlés képviselőházának jegyzőkönyve. 3. köt. 279—280. p.

¹⁴ Ld. 12a. jegyz.

¹⁵ Az 1884—87. évi országgyűlés képviselőházának naplója. 12. köt. 354. p.

¹⁶ Az 1884—87. évi országgyűlés képviselőházának jegyzőkönyve. 2. köt. 429. p.

gazdasági vonatkozású szakkönyveket és folyóiratokat — 780 mű, 1356 kötetben — jegyzék kíséretében, a korábban közölt feltételek mellett 1886. október 9-én átadta az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek.

A Ghyczy-könyvtárral kapcsolatos nézetek az esztendők folyamán többször és sajnálatos módon negatív értelemben alakultak. 1892-ben a Könyvtári Bizottság javaslata már arra irányult, hogy további könyvmennyiség is átengedhető legyen. Nyilvánvalónak tartották ugyanis, hogy a képviselőház könyvtára a főfeladatát képező politikai szakirodalom gyűjtése mellett később sem illeszti a könyvtár állományába azokat a műveket, amelyeket a Ghyczy-gyűjteményből eddig is keretén kívül esőnek nyilvánított.¹⁷ Hiábavalónak bizonyult néhány képviselőnek a gyűjtemény együtt tartására való törekvése, s mindhiába hozott a képviselőház határozatot annak a könyvtár keretében történő megőrzésére, a súlyos helyhiánnyal való küzdelem újra és újra felvetette a feleslegesnek vélt művek szétosztását. A két nézet harcában végül is a gyűjtemény szempontjából a lehető legkedvezőtlenebb megoldás valósult meg: a könyveket szétosztották s ezzel a gyűjtemény egysége súlyosan megkárosult.

A Könyvtári Bizottság javaslatát az 1892. június 18-i képviselőházi ülésen terjesztették elő.¹⁸ A javaslat azt hangsúlyozta, hogy GHYCZY Ignác még életében többször ki nyilvánította, hogy könyvtárát közeclokra kívánja fordítani és az örökösök is, akik a könyvtárát felajánlották, közölték, beleegyeznek abba, hogy a képviselőház könyvtára bizonyos könyveket más intézményeknek átengedhessen. A javaslat hangsúlyozta, hogy a könyvek a képviselőház helyeiségeiben helyhiány miatt amúgy sem helyezhetők el és ha az új országházban erre megfelelő helyiségek rendelkezésre is állnának, a könyvtár gyűjtőkörén kívül eső szakirodalom gyűjtése akkor sem képezheti a könyvtár feladatát. A Könyvtári Bizottság ezért azt a javaslatot tette, hogy a képviselőház határozatilag mindja ki, miszerint a fel nem dolgozott könyvek bizonyos feltételek mellett megfelelő közintézményeknek átadhatók legyenek. Ennek feltételeit az OMGE-nek átadott könyveknél meghatározott módon állapították meg.

A képviselőház a Könyvtári Bizottságnak ezt a javaslatát 879. számú határozatával elfogadta.¹⁹ A határozatok végrehajtása azt eredményezte, hogy a Ghyczy-gyűjteményből a könyvtár szakrendszerén kívül esőnek nyilvánított művek további különböző intézményekhez kerültek.

KÜFFER Béla, a képviselőházi könyvtár vezetője az intézmények megbízottaitól könyvtárak érdeklődési köre és terjedelme iránt tájékozódott. Ennek alapján megkezdődött a szétosztandó könyvek megfelelő szakcsoportosítása. A rendezés céljaira elzárták a képviselőházban az emeleti karzati folyosót, két utcai osztálytermet és a gyorsiroda nagytermét. A szétosztandó könyveket négy csoportba helyezték el: a három intézmény anyagát külön-külön terembe, a negyedikbe pedig a könyvtárnak megmaradt részét. A szétosztásra került könyvekből ugyanis visszatartottak 1243 művet, amelyekkel a képviselőház könyvtárának egyes régi szakjait kiegészítették. Megtartottak továbbá olyan XVIII—XIX. századi magyar irodalmi termékeket, amelyekből új szakokat képezve, a könyvtár értékének növelésére törekedtek.²⁰

A folyamodó intézetek közül:

1894. január 16-án a Magyar Tisztviselők Országos Egyesülete Könyvtárnak 207 kötet

1895. július 30-án a Nógrádmegyei Múzeumi Társulatnak 3536 kötet

1895. szeptember 30-án a Királyi Magyar Természettudományi Társulatnak 734 kötet

¹⁷ Az 1892—97. évi országgyűlés képviselőházának irományai. 4. köt. 53—54. p.

¹⁸ Az 1892—97. évi országgyűlés képviselőházának naplója. 4. köt. 256—257. p.

¹⁹ Az 1892—97. évi országgyűlés képviselőházának jegyzőkönyve. 1. köt. 237. p.

²⁰ Országos Levéltár. K2. Országgyűlési Levéltár. 28. csomó. B. XVIII. 4. csoport. 1. csomó.

könyvet engedtek át a hozott határozatoknak megfelelő körülmények között. 1886-ban az OMGE-nek és az itt felsorolt további három intézménynek — a tulajdonjog fenntartásával és azzal a kikötéssel, hogy az illető engedményes intézetek, ha a képviselőház kívánná, azokat visszaszolgáltatni kötelesek lesznek — a Ghyczy-féle gyűjteményből összesen 5833 kötetet engedtek át. A Ghyczy-könyvtár eredeti állománya tehát az 1890-es években szétszóródott s néhány évtizedre a gyűjteménnyel kapcsolatos kérdések teljesen háttérbe szorultak.

A könyvtár az 1890-es években jelentette meg első nagy, összefoglaló katalógusát és különböző állományrevíziós munkálatokat is folytatott. Ugyanakkor ezekben az években a könyvtár már felkészült az új Országházba történő átköltözésre, amelyre 1902 nyarán, a parlamenti szünet alatt került sor.²¹ A könyvtár véglegesen otthonra talált az Országház kupola alatti köröndjéből nyíló földszinti és félemeleti helyiségekben és a Dunára néző galériás nagyteremben. Megkezdődött az állomány rendezése, raktári elhelyezése és a könyvtári hivatali helyiségekben megindulhatott rendezett körülmények között a szakmai munka.

A Ghyczy-gyűjteményből 1907-ben a Könyvtári Bizottság újabb adományozást bonyolított le. Tekintettel arra, hogy a képviselőház hiteles irományaiban és naplóiban erre vonatkozóan tudósítást nem találtunk, feltételezhető, hogy ez az ajándékozás a képviselőház jóváhagyása nélkül, a Könyvtári Bizottság belső intézkedése folytán jött létre. NAGY Miklós könyvtárigazgató, a könyvtár 1929-ben megjelent nyomtatott katalógusának előszavában²² tájékoztat arról, hogy a Könyvtári Bizottság a Ghyczy-könyvtárral átvett, az 1840-es évekből származó szépirodalmi folyóiratokat — amelyekben Petőfi Sándor verseit közölték és amelyekben róla szóló közlemények jelentek meg —, ajándékképpen a Petőfi-háznak engedte át. Ugyanerről az ajándékozásról PANKA Károly is ír *A Képviselőház Könyvtárának története* című tanulmányában.²³

A Ghyczy-könyvtár hírlapállománya annyira értékes és jelentős volt, hogy 1912–1913-ban elhatározták hírlaposztály felállítását, amelynek egy részét ezek a hírlapok képezték volna.²⁴ Az első világháború eseményei ezeknek a terveknek a megvalósítását elodázták, később pedig végérvényesen lekerült a Könyvtári Bizottság napirendjéről és soha nem jutott el a megvalósításhoz.

A Könyvtári Bizottság kezdeményezésére 1928-ban megindult az ideiglenesen átengedett művek visszaszerzése. NAGY Miklós könyvtárigazgató az 1928. május 24-i könyvtári bizottsági ülésen jelentette,^{24a} hogy a képviselőház volt elnökének, GHYCZY Kálmán emlékiratainak és levelezésének sajtó alá rendezése kapcsán, tanulmányozta a képviselőház könyvtárának adományozott Ghyczy-könyvtárra vonatkozó iratokat. Tájékoztatta az ülésező Könyvtári Bizottságot arról, hogy a képviselőház az ajándék-könyvtárból különböző időben, különféle intézményeknek jelentős mennyiségű könyvet átengedett. Azt javasolta: értesítsék az intézményeket, hogy a képviselőház a tulajdonjogot továbbra is fenntartja. A jegyzőkönyv tanúsága szerint a Könyvtári Bizottság „megdöbbenéssel értesült” az átengedésről s elhatározta, hogy a könyvek visszaszerzé-

²¹ A minisztertanács 1892-ben az Országház Építő Tanácsa Végrehajtó Bizottságához kérelemmel fordult, hogy az ezredéves ünnepély alkalmából az új országház valamely megfelelő helyiségében tarthasson díszülést a törvényhozó testület. Ezért az eredeti építési programtól eltérően módosítások történtek. Az ünnepségek idejére — 1896-ra — az épületet külsőleg egészen, belsőleg pedig az ünnepség céljaira szolgáló részeiben elkészült. A millenáris díszülést a kupolacsarnokban tartották.

²² NAGY Miklós i. m.

²³ PANKA Károly i. m.

²⁴ PANKA Károly i. m.

^{24a} A képviselőház könyvtári bizottságának jegyzőkönyve. Kézirat.

séhez a képviselőház hozzájárulását kéri. A képviselőház elé terjesztett javaslat hang-súlyozta, hogy miként a Ghyczy-könyvtár állománya egy részének ideiglenes átengedéséhez a Könyvtári Bizottság kezdeményezésére járult hozzá annak idején a képviselőház, éppúgy a Könyvtári Bizottság kötelessége most — amikor az Országház épületében elegendő férőhely áll a könyvtár rendelkezésére — a szükséges lépéseket kezdeményezni, hogy a képviselőháznak egy újabb határozata alapján a tulajdonjog fenntartásával elajándékozott kötetek a szóban forgó intézményekből visszaszerezhetők legyenek.

A képviselőház elfogadta a javaslatot és 1928. július 12-én felhatalmazást adott a Bizottságnak a művek visszaszerzésére.²⁵ A Bizottság ennek alapján megtette a szükséges intézkedéseket, amelyeknek eredményeit az 1930. december 11-én tartott ülésén tárgyalta meg és a képviselőháznak a Könyvtári és Múzeumi Bizottság 1104. számú jelentésében részletesen beszámolt:

„A Királyi Magyar Természettudományi Társulat az átengedett 734 kötetből visszaadott 625 kötetet, elveszett 109 kötet, amely hiány pótlásául átadott a saját kiadványaiból 66 kötetet. Így a tényleges veszteség 43 kötet.

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület visszaadott 1356 kötetből 1048 kötetet. Elveszett 308 kötet.

A Magyar Tisztviselők Országos Egyesülete visszaadott a 207 kötetből 200 kötetet. Elveszett 7 kötet.

A Nógrádmegyei Múzeumi Társulat visszaadott az átadott 3536 kötetből 3505 kötetet. Elveszett 31 kötet.

Az összes veszteség tehát 455 kötet, illetve leszámítva a Királyi Magyar Természettudományi Társulat által pótlásképpen adott 66 kötetet, a tényleges veszteség 389 kötet. . . .”²⁶

A veszteségeket illetően a Bizottság úgy vélte, hogy az átengedéstől számított hosszú idő — 44, illetve 36 év — után nem volna méltányos az intézményeket a hibájukon kívül támadt hiányok pótlására, illetve azok értékének megtérítésére kötelezni.

A Könyvtári és Múzeumi Bizottság 1104. számú jelentése azonban, tárgyi adatszolgáltatás szempontjából hiányos volt. Mindig „kötetekről” szólt, a „művek” szerinti megkülönböztetést sajnálatos módon mellőzte. A Ghyczy-könyvtár állománya tehát a jelentés dején, 1930. decemberében a következő képet mutatta:

1. A Ghyczy-könyvtár eredetileg 6382 műből, 14 500 kötetből állott.
2. A négy intézménytől a részükre átengedett 5833 kötetből a könyvtár visszaszerzett 5378 kötetet s ezek szerint 455 kötet hiány mutatkozott.
3. A könyvtár 1873-ban 2021 művet 5876 kötetben
1894-ben 1243 művet 1888 kötetben
összesen 3264 művet 7764 kötetben

siorolt be a képviselőházi könyvtár állományába.

A Könyvtári és Múzeumi Bizottság jelentésében azt is kimondta, hogy a visszaérkezett könyveket különgyűjteményként fogja kezelteni. Ennek megvalósítására azonban sem a visszaérkezést követő években, de még évtizedek múltán sem került sor a különgyűjtemény fogalmát meghatározó módon. A Ghyczy-gyűjtemény egységének megbontása nemcsak a könyvtár számára jelentett veszteséget. Művelődéstörténeti szempontból is pótolhatatlan károsodás ért egy olyan XIX. századi könyvgyűjteményt, amely a maga korának jeles gazdasági szakirodalmát foglalta magába és tükrözte egy értékes magánkönyvtár állományát. A Ghyczy-könyvtár szétosztása következtében keletkezett veszteségek miatt megszűnt annak a lehetősége, hogy az eredeti gyűjtemény rekonstruál-

²⁵ Az 1927—32. évi országgyűlés képviselőházának naplója. 15. köt. 147—148. p.

²⁶ Az 1927—32. évi országgyűlés képviselőházának irományai. 23. köt. 359—360. p.

ható legyen. A visszaérkezett könyvek ömlesztve heverték különböző helyiségekben. Ez a körülmény, nem kevésbé a második világháború alatti védelmi intézkedések során végrehajtott átcsoportosítások azt eredményezték, hogy a tényleges feldolgozás idejére sajnálatos módon még újabb hiányok keletkeztek.

1946-ban a Nemzetgyűlés Könyvtára igyekezett tisztázni a Ghyeczy-könyvtár tényleges állapotát és felmérései alapján hozzávetőlegesen kimutatta a be nem osztott rész kötettségét. Pontos adatok csak a Ghyeczy-könyvtár teljes és végleges beosztása után válhattak nyilvánvalókká. TRÓCSÁNYI György, a Nemzetgyűlés Könyvtárának főigazgatója felterjesztésében kérte a Könyvtári Bizottságot, hogy határozatilag rendelje el a Ghyeczy-könyvtár megmaradt, be nem osztott anyagának szakszerinti feldolgozását, majd annak elkészültével a vonatkozó katalógusnak megfelelő irodalmi tanulmány keretében történő kinyomtatását.²⁷

A felszabadulás után kibontakozó kultúrforradalom az országgyűlési könyvtárának életében is jelentős változásokat hozott. Megnyilvánult ez szervezeti felépítésében, gyűjtőkörének meghatározásában, nyilvános könyvtári funkciójának megalapozásában. Ezekben az években természetesen háttérbe szorult a Ghyeczy-könyvtár ügye. A könyvtár nyilvánossá tételével együttjáró alapvető feladatok elvégzése után, 1954-ben kezdődött a rész munkák programszerű tervezése is. VÉRTES György, az Országgyűlési Könyvtár igazgatója elrendelte a könyvtárban levő különböző gyűjtemények feldolgozását, illetőleg re-katalogizálását. Ekkor került sor elsőként a Ghyeczy-könyvtár még be nem sorolt részének állománybavételére.

1954. június 4-én kezdődött meg — alapos előkészítés után — a Ghyeczy-könyvtár visszaérkezett részének állománybavétele és 1955. december 23-án fejeződött be a 334 001 — 335 996 számig bezárólag.²⁸ A napló rovatai értékes adatokat szolgáltatnak a könyvek szakszerinti megoszlása tekintetében, ami annál is inkább lényeges, mert a Ghyeczy-könyvtár állományának eredeti szakszerinti megoszlásáról a feldolgozott irodalomban sem általános, sem részleges statisztikai adatok nem álltak rendelkezésre. A Ghyeczy-könyvtárból az 1873-ban és 1894-ben feldolgozott műveket nem különgyűjteményként kezelték, hanem egybeolvasztva a könyvtár egyéb szerzeményeivel, amelyek között csupán a Ghyeczy-féle bélyegzőt különböztette meg az ajándékkönyvtárból állományba vett műveket. A szakszerinti megoszlás tekintetében nem jutott kifejezésre a Ghyeczy-féle könyvek aránya. Természetesen a Ghyeczy-könyvtár értékesebb részét a múlt században állományba vett művek képezték. Az 1954-ben feldolgozott műveket többségükben a XVIII—XIX. században adták ki, de találhatók közöttük a XVII. század elején megjelent művek is.

A GHYCZY Ignác által összegyűjtött magánkönyvtár eredeti állományának rekonstruálása ma már szinte megvalósíthatatlan, hiszen az adományozás óta közel száz esztendő telt el. Az adományozók eredeti szándéka a könyvtár megőrzését illetően, számtalan nehézségbe ütközött. Ezek között első helyen állt azoknak a személyi és tárgyi feltételeknek hiánya, amelyekkel az ország egyik neves könyvtárának, a képviselőház könyvtárának is meg kellett küzdenie. A századforduló előtt súlyos helyhiánnyal küzdött a könyvtár, ami fejlődését is hatékonyan befolyásolta. Így kerülhetett sor arra, hogy a Ghyeczy-könyvtár egy részét átengedték különböző intézményeknek. Kétségtelen, hogy az első és második világháború következtében, az aktuális munkák elvégzése mellett nem kerülhetett sor a gyűjtemények gondozására, hiába folytak több ízben is kísérletek a Ghyeczy-könyvtár rendezésére. A szocialista könyvtárpolitika teremtette meg azokat a tárgyi és személyi feltételeket, amelyek biztosították a könyvtár teljes állományának, közöttük különböző gyűjteményeknek a feltárását. A Ghyeczy-könyvtár a történettudo-

²⁷ Országgyűlési Könyvtár. Irattár. 1946.

²⁸ Országgyűlési Könyvtár. Leltárnapló.

mány, a gazdaságtörténet, az irodalomtörténet és könyvtörténet számára egyaránt, igen értékes műveket foglal magába. Az Országgyűlési Könyvtár a Ghyeczy-gyűjtemény nyilvántartásával, a vonatkozó szakirodalom művelői számára, a kutatás szolgálatába állította ezt a XIX. századi magángyűjteményt.

KATALIN CSENDES: THE „GHYECZY IGNÁC” COLLECTION IN
THE LIBRARY OF PARLIAMENT IN BUDAPEST

The Library of the Hungarian Parliament was established in 1866 and was granted, from that time on, sufficient funds for the acquisition of the publications needed. The stock of the Library was being enriched also by the book collections donated by the members of Parliament. The private library of Ignác GHYECZY, late member of Parliament was also donated by his heirs to the Library of the Parliament in 1872. The generous donation considerably contributed to the increase of the stocks, though its accomodation represented a serious problem in lack of suitable premises. In the old Parliament of Pest only a small part of the books could be accomodated in its library, the greater part had to be surrendered to other institutions, of course, reserving the proprietary rights.

In the building of the Houses of Parliament designed by Imre STEINDL, there was sufficient place at the disposal of the Library. Later the Parliament adopted a resolution concerning the reacquisition of the works accomodated in other libraries only temporarily. Unfortunately, however, there were 455 volumes missing from the works returned by the four institutions concerned. This damage to the unity of the Ghyzzy collection represented a loss not only for the library but also for the history of culture because an important 19th century collection became unrestorable containing valuable special works of economics of the age and reflecting the significance of precious private libraries.

The plan of handling the Ghyeczy collection as a special one has several times been discussed, but realized only in the after-years of the cultural revolution in the Parliamentary Library in 1954. The Ghyeczy collection contains invaluable works of history, history of economics, history of literature, history of books and library published in the 17th—19th centuries.